

Л.Р.Дверій, Р.Є.Дверій

ЦИМБАЛИ

Система вправ для розвитку виконавської
техніки цимбаліста

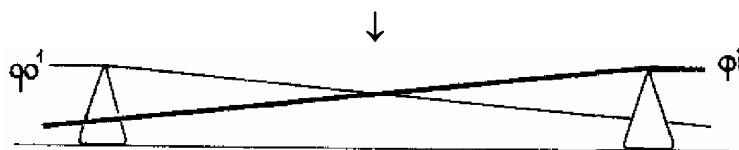
Львів – 2006

Система вправ для розвитку виконавської техніки цимбаліста

У цимбалах українського та білоруського строїв бунти струн розташовані строго за хроматизмом. Вільніше розташовані струни на цимбалах угорського строю – по великих та малих секундах, секстах, септимах, навіть октавах.

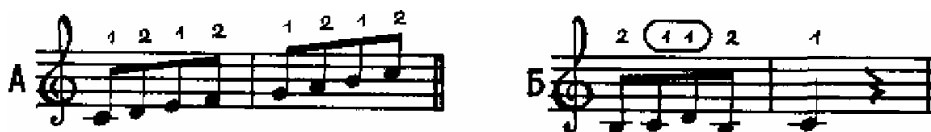
Трудність із запам'ятанням місця струн з лишком окуплюється зручністю в грі. Бо угорський стрій, мусимо визнати, є таки найпридатніший для гри акомпанементів та сольного віртуозного виконавства.

В результаті удару однією рукою цимбаліст отримує один звук. Можна отримати й два звуки, якщо вдаряти у точку перехрещень струн-сусідів (фі-до¹, до¹-зо, зо-ре¹, ре¹-зі і т.д.)*.

Одноголосні мелодичні ходи цимбалісти грають, як правило, почерговими ударами рук (1 – ліва рука, 2 – права рука. Див. нотний приклад А).

Слід уміти вести мелодію (її фрагменти) й однією рукою, якщо почергова гра призводить до великих неекономічних рухів (Б).

Рухи однією рукою (щодо траєкторії переміщень у горизонтальній площині) можна класифікувати як:

- *прямі* (від себе вперед, до себе назад);
- *бічні* (вліво, вправо);
- *навскісні* (вперед-направо, вперед-наліво, назад-направо, назад-наліво).

Поєднання перелічених рухів дає декілька складніших видів:

“П”-подібний, “Х”-подібний, змійкоподібний тощо. Значно ускладнюється геометрія рухів, якщо удари наносять одночасно дві руки.

Пропонуємо ряд вправ, які допоможуть швидше зорієнтуватись у розташуванні струн на інструменті та зроблять “перші кроки” цимбаліста впевненими, свідомими.

Пропоновані вправи доцільно пограти у найповільніших темпах, щоб, занурившись “по-йогівськи” у свої руки, відчути роботу кожного м’язу; насолодитися “м’язевою радістю” від повільної гри.

Вчімося грати вправи не дивлячись на струни (із заплющеними очима).

Сприймаймо рухи рук як прекрасний танець рук.

* Тут і далі вжито скорочені форми назв нот: до ді ре рі мі фа фі зо зі ля лі сі до², до² сі су ля лу зо зу фа мі му ре ру до.

Нагадаємо: складом *зо* – замінюємо слово *соль*; буквою *i* – слово *дієз*, *y* – *бемоль*.

а. 2 2 1 1 2 2 1 2 2 1 1 2 2 1
 б. 1 1 2 2 1 1 2 1 1 2 2 1 1 2
 в. 2 —————
 г. 2.1 —————

Кую, кую чобіток. Подай, бабо, молоток.
 Не подаси молотка — не підкую чобітка.

Проаналізувати щаблеву будову **вправи 4**.

Грати вправу 4 від нот $мі^1$, $мі^2$, $до^2$, $ре^3$, $фі$, $зо$, $зі$, $ля$.

Запам'ятати місцезнаходження струн $ре$, $му$, $мі$ третьої октави;

$ру$, $ре$, $мі$, $фа$, $фі$ другої; $фі$ першої; $фі$, $зо$, $зі$, $ля$, $лі$ малої.

Запам'ятати відстані між струнами $ре^3-му^3-мі^3$, $до^2-ру^2-ре^2$, $мі^2-фа^2-фі^2$, $мі^1-фа^1-фі^1$, $фі-зо-зі-ля-лі-сі$ (півтон + півтон).

а. 1 1 2 2 1 2 1 1 2 2 1
 б. 2 2 1 1 2 1 2 2 1 1 2
 в. 1 —————
 г. 2 —————

Печу, печу хлі - бчик дітям на обі - дчик. // Печу, печу хліб дітям на обіг.

Граючи **вправу 5**, строго узгоджуймо рухи рук. Не допускаймо горошінь в ударах (неодночасності ударів). Поекспериментуймо із силою ударів по струнах, щоб досягти динамічної вирівненості звуків.

За допомогою трьох наступних вправ закріпити навик строго паралельного руху рук.

Запам'ятати місцезнаходження струн-звуків зу², лу².

З'ясувати, який акорд складають разом звуки чотирьох останніх тактів **вправи 8** (-зменшений тризвук від ноти ре. Dm⁵).

6

Добрий вечір, або що, вечеряти нема що.
Засвітити нема чим, говорити нема з ким.

2	лу
1	зу
7	фа

7

Ще-грик, щогрик, ще-грибочка,
при-летіла ла-стівочка.

8

За допомогою **вправи 9** навчитися прямих одночасних перестрибувань із струни на струну, через струну, через дві струни, через три тощо.

Потренувати у стрибках і кожену руку зокрема.

9

Вправа 10 допоможе опанувати "П"-подібним рухом рук.

10

За допомогою **вправи 11** навчимося перестрибувати через підставку змійкоподібним рухом (убік та навскіс).

а. 1 _____
б. 2 _____

11

За допомогою **вправи 12** вчимося "X"-подібного руху рук.

а. 1 _____
б. 2 _____

12

За допомогою **вправи 13** потренуємося у широких, розмашистих бічних рухах. Уянімо який акорд складають разом звуки першого такту (мі-мажорний секстакорд. E/G#); другого такту (рі-зменшений секстакорд. D#m⁵/F#).

1 2 1 2 1 2

13

Широких змієподібних рухів вчать нас аплікатури **а, б** вправи 14.

Опануймо й аплікатуру **в**. Бо саме нею найчастіше користуються цимбалісти, граючи в басовому регістрі хроматичні ходи.

фа ————— зу
мі
му ————— ре

а. 2 _____
б. 1 _____
в. 2 1 2 1 simile

14

Навчитися навскісного змієподібного руху за допомогою **вправи 15**.

а. 2 _____
 б. 1 _____

б. 2 1 2 1 2 1 1 1 2 1 2 1 2 2

15

У **вправі 16** поєднано прямі рухи “стовпчиком” правої руки із “тупцюванням на місці” лівої.

Простежте за автономністю рук – і під час найактивніших переміщень правої руки, удари лівою завжди повинні наноситися строго в одну точку.

16

Наша зебра йде по зебрі
 і несе зайчатко в цебрі.

Потренуємося у прямих взаємозустрічних рухах рук.

17

18

По базару йшов Баран.
 Бубонів у барабан.

Вправа 19 вчить прямих відцентрових (взаєморозбіжних) та прямих доцентрових рухів. Пограймо підваріант вправи, починаючи вправу лівою рукою.

19

Дві наступні вправи вчать прямого паралельного руху із “пришвидшенням” в одній із рук. У **вправі 20** удвічі швидше (перестрибуючи через струну) повинна переміщатися права рука, у **вправі 21** – ліва.

20

На горі гуляв бусак. Танцював бусак гопак.

21

Цап у цирку працював, на цимбалах цимбалав.

Пограйте запропонованими апплікатурами **вправу 22**. Зверніть увагу: у першій та третій групах нот попереду (“вище поверхом”) знаходиться права рука. У другій та четвертій – ліва. За допомогою вправи учімося швидко змінювати “поверхи рук”.

Орієнтуючись на перший такт **вправи 23**, викласти подібним чином усі акорди наступних тактів. Брати акорди почерговими ударами лівої та правої руки: 1, 2, 1, 2, 1, 2.

Проіменувати кожну нотку назвою акордового тону (прима акорду, терція, квінта, септима, октава тощо).

Запам'ятати послідовність акордових тонів, із яких складено перший такт **вправи 24**. Грати у той же спосіб наступні такти.

Тони акорду: 1 3 5 3 1 3 1 3 1 3 5 1 3 1 5 3

Основна функція цимбалістів в ансамблях народної музики – гра акомпанементів. Взявши за взірець фактуру першого такту **вправи 25**, пограйте зазначеними рухами усі наступні акорди.

25

C

Dm D E Fm F# Fm

E D Dm C (γ)

qo² qo¹ zo¹ qo¹ mi¹ qo¹

Проаналізувати траєкторію рухів рук у **вправі 26** (на тему пісні Романа Купчинського “Гей, там на горі”). Кожному рухові дати відповідну назву.

26

Гей, там на го - рі Січ і -

Гей, мали - но - ви і стяг не -

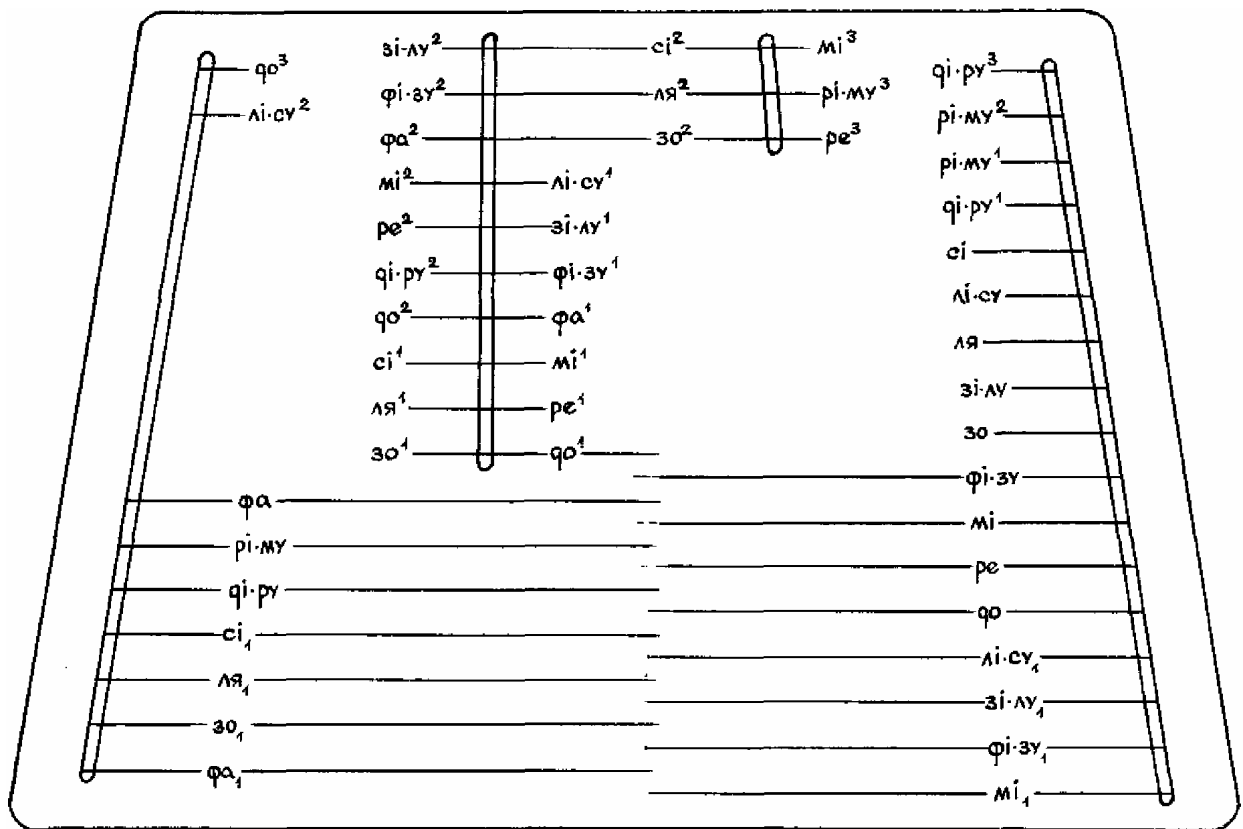
Гамма

G Am D⁷ C E⁷

Ам еє. Гей, мали-но-вий, наше славне

товариство, гей, маше-ру-є: раз, два,

три. раз, два, три. Гей, попере-ду...

У 1995 році, коштом рівненського приватного підприємства “Ірина”, було видано дуже потрібну, цікаву книгу В.Логвин “Хрестоматія цимбального акомпанементу”. Автор подає в ній декілька десятків вокальних, сопілкових, скрипкових творів у супроводі цимбал. Невеликим витягом із “Хрестоматії” Вячеслави Логвин ми й завершуємо нашу добірку вправ для розвитку виконавської техніки цимбаліста:

“...Високі художньо-технічні можливості цимбалів дозволяють їм виконувати в ансамблі практично всі функції:

- інструмента, що веде мелодичну лінію або лінію баса;
- інструмента, що забезпечує гармонічну педаль;
- інструмента, який грає ритм супроводу (тобто ударного інструмента).

Цимбальний акомпанемент являє собою гру гармонічних послідовностей певними ритмічними угрупованнями, які залежать від особливостей виконуваної музики: її тональності, метру, темпу, характеру, жанрової приналежності.

Для досвічених цимбалістів партію акомпанементу пишемо у вигляді цифровок (із окремими вказівками щодо ритму, бажаних басових ходів тощо).

Серед найпростіших формул цимбального акомпанементу варто виділити такі:

В міру зростання професіоналізму виконавця вищенаведені зразки акомпанементів можуть ускладнюватися за рахунок різноманітних ритмічних видозмін та включення до них мелодизованих поспівок контрапунктного характеру.

Супроводжуючи сольний та гуртовий спів, цимбалістові часто доводиться грати в аплікатурно незручних тональностях. Щоб акомпанування стало справою безпроблемною, пограймо гармонічну формулу *тоніка-субдомінанта-домінанта* у всіх тональностях. Знання формул та вільне оперування ними придатяться цимбалістові при читанні цифровок та грі на слух.

Наведені приклади легко трансформуються у три- та чотридольні.

У межах гармонічної функції цимбаліст може міняти мелодичне положення “акорду”, викладати акорди у вигляді гармонічної фігурації, змінювати басові ходи тощо ...”

2/4

G

e

D

h

A

fis

The image shows a musical score for cimbalom, consisting of six systems of two staves each. The time signature is 2/4. The key signature has three sharps (F#, C#, G#). The systems are labeled with chords: G, e, D, h, A, and fis. The notation includes treble and bass clefs, notes, rests, and dynamic markings.

ε

cis

η

gis

fis

dis

The image displays six staves of musical notation, each representing a different dynamic level for a cymbal part. The notation is written on a grand staff (treble and bass clefs) with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The dynamics are indicated by letters above each staff: *f* (forte), *d* (mezzo-forte), *B* (bravo), *sf* (sforzando), *Es* (crescendo), and *c* (crescendo). The musical notation consists of eighth and sixteenth notes, often beamed together, with some chords. The *Es* staff shows a gradual increase in volume, while the *c* staff shows a more pronounced crescendo.

As

Handwritten musical notation for dynamic *As* (Assai forte). It consists of two staves (treble and bass clef) with a key signature of three flats and a 2/4 time signature. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The piece is marked with a fermata at the end.

f

Handwritten musical notation for dynamic *f* (forte). It consists of two staves (treble and bass clef) with a key signature of three flats and a 2/4 time signature. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The piece is marked with a fermata at the end.

Des

Handwritten musical notation for dynamic *Des* (Deciso). It consists of two staves (treble and bass clef) with a key signature of three flats and a 2/4 time signature. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The piece is marked with a fermata at the end.

b

Handwritten musical notation for dynamic *b* (bravo). It consists of two staves (treble and bass clef) with a key signature of three flats and a 2/4 time signature. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The piece is marked with a fermata at the end.

Ges

Handwritten musical notation for dynamic *Ges* (Grazioso). It consists of two staves (treble and bass clef) with a key signature of three flats and a 2/4 time signature. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The piece is marked with a fermata at the end.

es

Handwritten musical notation for dynamic *es* (espressivo). It consists of two staves (treble and bass clef) with a key signature of three flats and a 2/4 time signature. The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The piece is marked with a fermata at the end.